

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Дарина Йорданова Стоименова, редовен докторант в Катедра „Философия“ на Философския факултет в СУ „Св. Кл. Охридски“ на тема:
„НОРМАТИВНОСТТА В ПОЗНАВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС“
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по философия
Проф. дфн Веселин Петров Петров (ИИОЗ – БАН)

Дисертацията на редовен докторант Дарина Стоименова *„Нормативността в познавателния процес“* е в обем от 157 стр., разпределени в увод, две части, всяка от по 4-5 глави, заключение и библиография от 18 заглавия на кирилица и 37 заглавия на латиница (общо 55 заглавия). Тук трябва да отбележа, обаче, че всъщност в текста на дисертацията има още цитирана литература в бележките под линия, която не е отразена в библиографията, така че реалният брой на използваната литература е по-голям от посочения.

Предмет на изследването, както личи и от самото заглавие, е познавателният процес. Причината за този на пръв поглед банален избор е в съвременната тенденция за проблематизиране на понятието и процеса на познание и в това как участват неговите компоненти в „произвеждането“ на познанието (с. 7 от дисертацията). Новото в дисертацията са опитите на дисертантката да се опре на провежданите експерименти в областта на съвременната когнитивна наука, предоставящи детайлна информация за механизмите на познавателния процес. Оттук произлиза и актуалността на избора на темата на дисертацията. Дисертацията има за основна цел „изследването на възможността познавателният процес да бъде нормативно формиран“ (с. 3), както и една вторична цел – да изследва „дали настъпват промени в познавателния процес при успешното реализиране на нормативното му формиране и ако да – какви са те“ (пак там). На тези две цели са подчинени отново две задачи, които трябва да се решат за успешното постигане на целите. Първо, изследване на компонентите на познавателния процес – възприятие, памет и внимание – за откриване на възможното им нормативно формиране. Тази задача е предопределила изцяло структурата на първата част от дисертацията. Второ, ако е възможно нормативно формиране на познавателния процес, дали в това формиране участват една или множество нормативни системи и дали особеностите на произхода и обосноваването на нормите водят до различни промени в

познавателния процес. Решаването на тази втора задача е обусловило структурата на втората част на дисертацията.

В хода на изложението на дисертацията дисертантката успешно използва интердисциплинарен подход, опирайки се на данни и експерименти от невронауките и от когнитивната антропология, тази интердисциплинарност следва да се разбира и в по-друг смисъл: като оригинален опит да се съчетаят плодотворни тенденции и философски методи от различни философски традиции като аналитичната, неореалистката, процесуалната, херменевтичната, макар че симпатиите на авторката като че ли клонят повече към пост-аналитичната традиция.

Съществено е да отбележа, че поставените от дисертантката цели са постигнати. Като по-съществени моменти следва да отбележа, че е очертана тенденция, според която „колкото по-висока е степента на интернализирание на едно описание и нормативното формиране на процеса, толкова по-малко се използва реалността“ докато накрая тя само е повод за задействане на готови схеми в агента на познанието. Констатирано е също, че поради наличието на различни описания и различни нормативни системи са възможни хибридни, а не толкова монолитни епистемични перспективи.

Очертани са два генерални подхода към реалността: статична версия и (нелинейна) динамична версия, като дисертантката проявява симпатии и предпочитания именно към втората като по-нова и по-перспективна. Авторката ясно е очертала съществуващите два подхода (или позиции) към света – дали да бъде разглеждан като статичен или като процесуален. Тя подчертава, че „в настоящия момент позицията към реалността се променя от субстанциална, статична към несубстанциална“ (с. 152), като вторият подход дава възможност за ново ниво на организация на познавателния процес. Тук трябва обаче да предпазя дисертантката от една възможна грешка: несубстанциалният подход не бива да се отъждествява с процесуалния в смисъл, че, вярно, процесуалният подход е несубстанциален, но не всеки несубстанциален подход е процесуален (да си припомним, например, натурализмът на американския философ Юстус Бъчлър, който е несубстанциалист, но не е процесуален философ). С други думи, несубстанциалният подход е по-общ от процесуалния, но пък последният е по-конкретен, по-фокусиран и по-тясно свързан с динамичния подход (макар отново да не е тъждествен с него, а е само една от неговите прояви, макар и най-основната). Но да не се задълбочавам в такива фини разграничения, до които дисертантката вероятно сама ще стигне, ако продължи

заниманията си в тази насока след защитата на дисертацията.

Друг момент от дисертацията, на който бих искал да се спра накратко, е констатацията на дисертантката, че нелинейната динамична версия изисква преминаване (в нейната терминология) от режим „преобладаващо офлайн“ в режим „преобладаващо онлайн“, което може да доведе до обръщане на познавателния процес. В дисертацията не е анализирано обаче как тази тенденция се отнася към формулираната преди това от дисертантката тенденция за преминаване на познавателния процес в режим офлайн (т.е. че „колкото е по-висока степенята на интернализиране на едно описание и нормативното формиране на процеса, толкова по-малко се използва реалността онлайн“). Дали става дума просто за друга формулировка на споменатата по-горе опозиция на два подхода: статичен и динамичен (субстанциален и процесуален), или всъщност е налице по-сложно отношение между двете очертани тенденции, отнасящи се до различни аспекти на познавателния процес. Изобщо, в дисертацията не е много отчетливо очертана връзката между обсъждането в първата част на дисертацията и това във втората част. Вероятно за целта е необходимо по-нататъшно изследване на познавателния процес като такъв, което да е продължение на настоящото. Разбира се, такова едно изследване надхвърля рамките на дисертация за „малък доктор“.

Авторефератът на дисертацията представя точно и ясно структурата, съдържанието и постиженията на самата дисертация. Съгласен съм със смисъла на посочените в него приноси моменти на изследването. Би ми се искало обаче те да бяха по-стегнато формулирани, с по-кратки и ясни формулировки. Изобщо, приносите имат нужда от чисто словесна редакция: например, вместо да се каже „установяване на тенденция в познавателния процес при нормативното му формиране...“ (вторият принос, с. 25 от автореферата), като че ли по-добре би звучало да се каже нещо от сорта: в дисертацията е аргументирана следната тенденция в познавателния процес... . Аналогична бележка е валидна и за другите приноси. Нуждата от преформулиране на приносите е особено явна при петия принос: „изследване на ролята на познавателната отговорност...“ (с. 26 от автореферата). Не може изследването на каквото и да било да представлява принос. Принос е постигнатият резултат от едно такова изследване. В случая трябва да се каже, примерно, аргументирана е тезата за промяна посоката на познавателния процес от възприятие и познаване на света от индивида към интернализиране на готово, нормирано и утвърдено от общността познание и т.н. От аналогично преформулиране се нуждае и шестият принос: не е добре просто да се

декларира, че изборът на гледната точка на процесуалната онтология към познавателния процес детерминира еди какво си (вж с. 27 от автореферата), защото така не става ясно в какво се състои приносът на дисертантката: че е констатирала този факт, или по-скоро че е аргументирала това, което следва от такъв избор.

Но всичко това, пак повтарям, са чисто редакционни бележки. Те не касаят действителните приноси на дисертантката, а тяхната ясна формулировка. Другите бележки са по-скоро пожелания за бъдещата работа на дисертантката и аз искрено се надявам, че тя ще продължи ентузиазирано да работи в тази област, задълбочавайки кръга на своите интереси във философията.

Публикациите по темата на дисертацията са достатъчно на брой и отговарят на изискванията на Закона: две излезли от печат, една под печат и една приета за печат.

Накрая трябва да отбележа, че не познавам дисертантката и нямам съвместни публикации с нея.

В заключение: въз основа на всичко, казано дотук, категорично заявявам, че дисертацията на редовен докторант Дарина Йорданова Стоименова „*Нормативността в познавателния процес*“, както и на автореферата към нея, напълно отговаря на изискванията на закона за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по философия. Затова аз убедено ще гласувам за присъждането ѝ на тази степен.

София

проф. дфн Веселин Петров:

06.03.2015 г.